

در باب حقیقت جوع و اهمیت آن (سخنانی از غزالی و عطار نیشابوری)

غزالی می‌نویسد: «رسول گفت جهاد کنید با نفس به گرسنگی و تشنگی و ثواب آن چون ثواب جهاد است با کفار^۱ و گفت: هر که شکم پر کرد او را به ملکوت آسمان راه ندهند و گفت فاضل‌ترین شما به نزد حق تعالی آن است که تفکر و گرسنگی او درازتر باشد و دشمن‌ترین شما به نزد حق تعالی آن است که طعام بسیار خورد و آب بسیار خورد و بسیار بخسبد و گفت: کوفتن در بهشت را با گرسنگی ملتزم باشید.»

غزالی ده فایده برای گرسنگی ذکر می‌کند:

۱. گرسنگی دل را صافی و روشن گرداند و سیری کوردلی و کند فهمی دهد.

۲. دل رقیق شود چنان که لذت ذکر و مناجات بیابد، و از سیری قساوت و سختی خیزد و ذکر بر زبان که به دل راه نیابد.

۳. مانع بَطَر و سرمستی و غفلت است که دروازه‌ی دوزخند، حالی که شکستگی و عاجزی و بیچارگی درگاه بهشت هستند.

۴. چون آدمی سیر بود گرسنگان را فراموش کند و بر خلق خدا شفقت نبرد و عذاب آخرت فراموش کند و چون گرسنه بود از گرسنگی اهل دوزخ یاد آرد.

۵. سر همه‌ی فایده‌ها و سعادت‌هاست که کسی نفس خویش را زیر دست خویش کند، و شقاوت آن است که زیر دست نفس باشد.

۶. هر که سیر خورد به فضول گفتن (پرگویی و بیهوده‌گویی) و غیبت کردن مشغول شود. هر که سیر بخورد خواب بر وی غلبه کند و نان بسیار خوردن باعث آب بسیار خوردن شود و آنگاه بسیار خوابیدن و بسیار حسرت قیامت خوردن.

۷. چون آدمی بسیار خورد، خوردن و پختن و خفتن و خریدن و ساختن و انتظار اسباب آن کردن، همه روزگار ببرد.

---

^۱ همچنان که در روایتی دیگر از رسول اکرم (ص) آمده است که: «کسی که در میان غافلان، به یاد خدا باشد، مانند کسی است که در میان فراریان [در جنگ] می‌جنگد.» [میزان الحکمة، حدیث ۶۵۸۴ (مدخل ذکر)]

۸. هرکه اندک خورد تندرست باشد و اندر خیر است که روزه دارید تا تندرست شوید.

۹. هر که اندک خورد خرج وی اندک بود و به مال بسیار حاجتمند نشود و همه آفات و معصیت‌ها و دل‌مشغولی‌ها از حاجت به مال خیزد.

۱۰. چون آدمی بر شکم خویش قادر باشد بر صدقه دادن و ایثار کردن و کرم ورزیدن قادر شود.»

و باز غزالی در شرح حدیث پیامبر اکرم^(ص) که: «خداوند فرموده است: روزه برای من است و خودم پاداش آن را می‌دهم» می‌گوید:

«نخست این که به خلاف بسیاری از عبادات که در معرض دید مردم انجام می‌شوند، روزه عبادتی است که جز خدا آن را نمی‌داند و کاری است باطنی که همان صبر است.

دیگر این که روزه سرکوبی دشمن خداست. چون ابزار شیطان، شهوت‌ها هستند و شهوات با خوردن و نوشیدن نیرو می‌یابند، از این رو پیامبر^(ص) فرموده است: «شیطان همچون خون در وجود آدمی جاری می‌شود، پس گذرگاه‌های او را با گرسنگی تنگ کنید...»

و سرکوبی دشمن خدا، یاری کردن خداست و یاری رساندن خدا به بنده‌اش در پی یاری رساندن بنده به خداست: *إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ* (محمد، ۷)، *وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ* (عنکبوت، ۶۹ و ۷۰)، *وَإِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ* (رعد، ۱۱). این «تغییر» با شکستن شهوات انجام‌پذیر است، چون شهوات چراگاه‌های شیاطین هستند و پیامبر اکرم^(ص) فرمودند: اگر نبود این که شیاطین پیرامون دل‌های آدمی‌زادگان می‌چرخند، آدمیان به ملکوت آسمان می‌نگریستند. (برگرفته از کتاب «ماه خدا»، صص ۱۰۷-۱۰۵)

*****

عطار در «مصیبت‌نامه» در وصف جوع، سخنی شگفت دارد:

هم ز جوع آخر به زاری مردن است

جوع چیست؟ اصلِ دو عالم خوردن است^۲

و در جایی دیگر از همان کتاب فرموده:

^۲ درگذشتن از کونین (با اصل آن‌ها)

پنجم‌ش جز ذات حق نتوان نمود	فقر همچون کعبه چار ارکان نمود
بر صحابه بود دایم آشکار	در زمان مصطفی این هر چهار
چون گذشت این چار، پنجم «قربت» است	«جوع» و «جانبازی» و «ذَلَّ» و «غربت» است
هیچ کس در نان و در نامی نبود	جمله را بی جوع آرامی نبود

همو در «تذکره الاولیاء» از مشایخ صوفیه چنین روایت می‌کند:

ابوسلیمان گفت: جوع نفس را دلیل کند و دل را رقیق، و علم سماوی بر توریزد.

بایزید گفت: گرسنگی ابری است که جز باران حکمت نباراند.

ابوسلیمان دارانی گفت: هر که سیر خورد شش چیز بر وی درآید: عبادت را حلاوت نیابد، حفظ وی در یاد - داشت حکمت کم شود، از شفقت بر خلق محروم ماند که پندارد همه‌ی جهان سیرند؛ عبادت بر وی گران شود، و شهوات بر وی زیادت گردند و همه‌ی مومنان گرد مساجد گردند و او گرد مزبله.

سهل بن عبدالله تستری گفت: درست نبود عبادت هیچ‌کسی را و خالص نبود عملی که می‌کند تا مرد گرسنه نبود. و از او پرسیدند به چه چیز [خداوند] اثر لطف خویش به بنده آرد؟ گفت: چون در گرسنگی و بیماری و بلا صبر کند. یحیی معاذ گفت: در تن فرزند آدم هزار عضو است از شرّ، و آن همه در دست شیطان است. چون مرید گرسنه بود نفس را ریاضت دهد و آن جمله اعضا خشک شوند و به آتش گرسنگی جمله سوخته گردند.